

Wprowadzenie do problematyki Konferencji

Zrównoważony rozwój gospodarki energetycznej jest pojęciem bardzo szerokim. Został on określony w opracowaniach dotyczących polityki energetycznej Polski.

Po rozpoczęciu transformacji systemu politycznego i gospodarczego Rząd Polski opracował następujące główne dokumenty w sprawie polityki energetycznej Polski:

- *Założenia polityki energetycznej Rzeczypospolitej Polskiej na lata 1990–2010* (sierpień 1990 r.),
- *Założenia polityki energetycznej Polski do 2010 roku* (październik 1995 r.),
- *Założenia polityki energetycznej Polski do 2020 roku* (luty 2000 r.),
- *Ocena realizacji i korekta Założeń polityki energetycznej Polski do 2020 roku wraz z załącznikami* (kwiecień 2002 r.),
- *Polityka energetyczna Polski do 2025 roku* (styczeń 2005 r.).

W międzyczasie została uchwalona ustawa *Prawo energetyczne* (10 kwiecień 1997 r.), która zobligowała Ministra Gospodarki do przygotowania założeń polityki energetycznej państwa wraz z prognozą rozwoju gospodarki paliwami i energią na okres nie krótszy niż 15 lat.

Ostatnia nowelizacja *Prawa energetycznego* (ustawą z 4 marca 2005 r. o zmianie ustawy — *Prawo energetyczne* oraz ustawy *Prawo ochrony środowiska*) określiła główne ramy dokumentu *Polityka energetyczna państwa* oraz zobowiązała rząd do opracowywania tego dokumentu co 4 lata.

Głównym zadaniem nowelizacji *Prawa energetycznego* i *Prawa ochrony środowiska* było dostosowanie tych ustaw do prawodawstwa Unii Europejskiej, a także uregulowanie niektórych problemów, które w dotychczasowym *Prawie energetycznym* były określone niejednoznacznie lub budziły dyskusje.

W znowelizowanej ustawie *Prawo energetyczne* ustalono, że polityka energetyczna państwa powinna być opracowywana zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. W tejże nowelizacji określono, jakie zagadnienia w szczególności winny znaleźć się w dokumencie *Polityka energetyczna*. Wymieniono je w następującej kolejności: bilans paliwowo-energetyczny kraju; zdolności wytwórcze krajowych źródeł paliw i energii; zdolności przesyłowe, w tym połączenia transgraniczne; efektywność energetyczna gospodarki; działania w zakresie ochrony środowiska; rozwój wykorzystania odnawialnych źródeł energii; wielkość i rodzaje zapasów paliw; kierunki restrukturyzacji i przekształceń własnościowych sektora paliwowo-energetycznego; kierunki prac naukowo-badawczych; współpraca międzynarodowa.

Jako główny cel polityki energetycznej państwa ustawa określa zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego kraju, wzrost konkurencyjności gospodarki i jej efektywności energetycznej, a także ochronę środowiska.

Te trzy główne problemy przewijają się w różnym stopniu zarówno w kolejnych opracowaniach dotyczących polityki energetycznej, jak też w innych dokumentach rządowych, np. w *Założeniach Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007–2013* przyjętych przez Radę Ministrów 30 kwietnia 2004 r. oraz w *Krajowym Programie Reform na lata 2005–2008* (wstępna wersja z 2 sierpnia 2005 r.).

Nie ulega wątpliwości, że dokument pod nazwą *Polityka energetyczna Polski do 2025 roku* stanowi wyraźny jakościowy postęp w tego rodzaju opracowaniach. Na wstępie określa on doktrynę polityki energetycznej Polski, która jest politycznym credo w odniesieniu do energetyki. Realność przyjętej doktryny określona jest różnymi uwarunkowaniami. Prześledzić to można analizując realizację głównych założeń polityki energetycznej, które dominowały w poszczególnych dokumentach przejmowanych przez kolejne rządy RP.

Osiągnięciem jest z pewnością uzyskana **poprawa stanu środowiska** w odniesieniu do zanieczyszczenia atmosfery. Dla przykładu — od 1990 do 2002 roku emisja dwutlenku węgla zmniejszyła się o 19,2%; dwutlenku siarki o 54,7% i metanu o 35,8%. Podobnie jest i z innymi gazami. Chodzi tu o całkowitą emisję gazów — nie tylko z energetyki zawodowej i przemysłowej, ale także i z innych źródeł gdzie spalane są kopalne surowce energetyczne. W szczególności do tych „innych źródeł” należą kotłownie lokalne, paleniska domowe, technologie przemysłowe. Ponadto należą tu tak zwane źródła mobilne. W przybliżeniu można określić, że udział energetyki w szerokim znaczeniu tego słowa w całkowitej emisji dwutlenku węgla w Polsce wynosi 85%, dwutlenku siarki 75%, metanu 46% i tlenków azotu 73%.

Zmniejszenie emisji gazów do atmosfery zostało osiągnięte przez ograniczenie produkcji przemysłu ciężkiego i chemii, a zwłaszcza hutnictwa i koksownictwa, przez inwestycje w nowoczesne technologie przemysłowe — szczególnie technologie energooszczędne, oraz przez modernizację energetyki przeprowadzoną nie tylko ze względów technicznych, ale także ekologicznych. Jednak jeszcze około 30% naszych elektrowni odbiega znacznie od przyjętych standardów w zakresie technologii i ekologii.

Restrukturalizacja gospodarki i ograniczenie produkcji przemysłu ciężkiego i górnictwa spowodowało prawie 50-procentowe ograniczenie zużycia węgla kamiennego i pewien wzrost wykorzystania gazu ziemnego. Nie ulega wątpliwości, że stosunkowo duża emisja gazów, w tym gazów cieplarnianych, przypadająca na jednostkę zużytej energii pierwotnej stale jeszcze wynika z dużego udziału węgla w bilansie paliw pierwotnych.

Dotychczasowe niewątpliwe osiągnięcia w zmniejszeniu emisji gazów do atmosfery nie powinny nas uspakajać. Polska spełnia obecnie wymagania dotyczące ograniczenia emisji dwutlenku węgla i dwutlenku siarki, jednakże po roku 2010 wystąpią trudności w dostosowaniu polskiej energetyki do zaostrzonych norm emisji tychże gazów. Tak więc kierunek ekologizacji energetyki, szczególnie podkreślany w kolejnych opracowaniach *Polityki energetycznej*, pomimo wyraźnych dotychczasowych osiągnięć musi być nadal kontynuowany.

Natomiast podstawowy cel polityki energetycznej jakim jest **zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego** dla Polski od lat nie jest właściwie realizowany.

Udział własnego węgla w strukturze energii pierwotnej, wynoszący obecnie około 60%, i prawie 95-procentowy jego udział w paliwach zużywanych w elektroenergetyce już samo przez się stanowi ważny element bezpieczeństwa energetycznego, wyróżniający pozytywnie Polskę wśród krajów Unii Europejskiej. Naszą znaną od wielu lat słabością jest natomiast bardzo mała dywersyfikacja źródeł zaopatrzenia w ropę naftową, a szczególnie w gaz ziemny.

Dotychczas nie znaleziono skutecznych rozwiązań na import znaczących ilości gazu z innych kierunków niż Rosja. Podobnie, importowana ropa naftowa nawet z Zachodu jest często ropą, która pochodzi z Rosji. Zamierzona przez Rosję i Niemcy budowa gazociągu „bałtyckiego” wkroczyła w fazę realizacji, chociaż jest obecnie nieopłacalna i niekonkurencyjna w stosunku do budowy drugiej nitki gazociągu jamalskiego. Ma ona w stosunku do Polski i krajów bałtyckich negatywny polityczny wydźwięk.

W perspektywie długofalowej należy mieć świadomość, że najbliższe dla Polski i Unii Europejskiej poważne zasoby gazu znajdują się w Rosji. Podobnie, poza złożami ropy naftowej znajdującymi się w bardzo niestabilnym politycznie obszarze Bliskiego Wschodu, największe zasoby ropy naftowej posiada Rosja.

Już dziś widoczne jest zainteresowanie krajów Unii Europejskiej rosyjskimi zasobami gazu i ropy, a także bardzo dużym, coraz bardziej otwierającym się rynkiem rosyjskim. Równocześnie Rosja dąży do importu i współpracy z krajami zachodnimi w zakresie najnowszych dostępnych technologii. W tej złożonej sytuacji Polska musi znaleźć pozytywne rozwiązanie w polityce wschodniej, z korzyścią dla własnego rozwoju. Najskuteczniejszym rozwiązaniem byłoby wpisanie się w politykę Unii Europejskiej, ale także wykazanie własnej inicjatywy. Nasz akces do Unii nie oznacza bowiem, że mamy pozbawić się własnej polityki zagranicznej, wszelkie nieporozumienia zaś należy wyjaśniać drogą kompetentnych negocjacji, a nie za pośrednictwem środków masowego przekazu.

Trzecim ważnym elementem występującym w dotychczasowych opracowaniach na temat polityki energetycznej jest akcentowanie **wzrostu konkurencyjności gospodarki i jej efektywności energetycznej**. W tym zakresie osiągnięto już wymierne rezultaty, ale niewystarczające jak na potrzeby i możliwości.

W pierwszym okresie transformacji gospodarki zastosowano proste formy oszczędności energii, począwszy od jej wytwarzania aż do wykorzystania. W wyniku tego spadła energochłonność Produktu Krajowego Brutto, tak że w 2001 roku osiągnęła ona poziom 0,235 toe na 1000 USD. Jednak jest on wyraźnie wyższy niż w krajach UE, gdyż tam średnia wynosi 0,135 i ma dalszą tendencję malejącą. Należy pamiętać, że inwestowanie w energooszczędność jest równoznaczne z inwestowaniem w unowocześnianie gospodarki. Należałoby opracować i wdrożyć ogólnonarodowy program oszczędności energetycznej stymulowany metodami rynkowymi.

Są jeszcze dwa zagadnienia, które nie zostały dotychczas skutecznie rozwiązywane, a podnoszone są w obydwu ostatnich opracowaniach na temat polityki energetycznej. Są to: pozyskanie i wykorzystanie energii odnawialnej oraz zmiany strukturalne i własnościowe w poszczególnych sektorach energetyki.

Zbyt wolno rozwija się pozyskiwanie energii ze źródeł odnawialnych. Należy przestrzec, że dotychczasowe tempo jego rozwoju, słabo stymulowane przez Państwo, nie zapewni

udziału energii ze źródeł odnawialnych w ilości 7,5% w bilansie energii pierwotnej w 2010 roku. Jest to problem, który powinien stać się przedmiotem pogłębionej analizy i podjęcia skutecznych działań. Wiąże się z nim konieczność rozwoju tak zwanej energetyki rozproszonej i lokalnych rynków energii. Nie obserwuje się jeszcze wystarczającego zainteresowania gospodarką energetyczną ze strony większości gmin. Nadal zbyt często traktuje się energię jako z góry zadane dobro przez Rząd.

Pomimo wyraźnych stwierdzeń w dotychczasowych opracowaniach dotyczących polityki energetycznej o konieczności dostosowania struktury energetyki do systemu rynkowego i Dyrektyw Unii Europejskiej, stan zmian strukturalnych jest w naszej energetyce niezadowolający. Wymierne osiągnięcia uzyskano w restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego, szczególnie w poprawie wskaźników technicznych. Zostało to jednak okupione dużą dotacją dla tego sektora. Konieczna jest dalsza ekonomizacja górnictwa, co jednak będzie trudne ze względu na niekorzystne warunki geologiczno-górniczne w jakich pracują kopalnie.

Dalsze zmiany strukturalne konieczne są natomiast zarówno w elektroenergetyce, jak też sektorze ropy i gazu. Szczególnie restrukturyzacja PGNiG napotykała w ubiegłych latach na duże trudności w realizacji kolejnych programów, które rozmywały się w czasie. Przy rozwiązywaniu tych problemów należy brać pod uwagę, że prywatyzacja energetyki nie jest panaceum na wszystkie jej niedomagania. Ostatnie katastrofy energetyczne zarówno w Kalifornii, jak i w Europie dowiodły, że prywatni właściciele przedsiębiorstw energetycznych zbyt często ponad wszystko preferują zysk, zaniedbując stan urządzeń.

Sprywatyzowane segmenty systemu energetycznego wymagają zatem wnikliwej kontroli państwa w celu zapewnienia bezpieczeństwa dostaw energii.

Sądzę, że na naszej konferencji zarówno w referatach, jak i dyskusji problematyka energetyczna w aspekcie jej zrównoważonego rozwoju zostanie szeroko omówiona.

Życzę przyjemnych i owocnych obrad.

*Przewodniczący Komitetu Naukowego
i Organizacyjnego Konferencji*

prof. dr hab. inż. Roman Ney
członek rzeczywisty PAN

*Przewodniczący Komitetu
Gospodarki Surowcami Mineralnymi PAN*